

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

УДК 911.3

О.Г.Топчієв, доктор геогр. наук, проф.,

З.В.Тітенко, канд. геогр. наук, доц.,

А.М. Шашеро, канд. геогр. наук., наук. співроб.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,

кафедра економічної та соціальної географії

вул. Дворянська, 2, Одеса-82, 65082, Україна

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Стрижневою проблемою організації території для приморських регіонів країни виступає раціональне природокористування та господарське використання. Основним засобом забезпечення сталого розвитку приморських регіонів, удосконалення природокористування є проведення функціонального зонування території з врахуванням закономірностей природно-господарського ешелонування, фактору сумісності функцій, національних та регіональних пріоритетів розвитку господарства.

Ключові слова: приморські регіони, природокористування, ешелонування території, екологічні мережі.

ВСТУП

Приморські регіони України в контексті екологічного захисту морів розглядаються у декількох масштабних міжнародних проектах, головним напрямком яких є екологічне оздоровлення Азово-Чорноморського басейну. Провідною проблемою організації території для приморських регіонів (областей) України виступає раціональне господарське використання приморських територій, які окремі дослідники називають також прибережними смугами морів. З береговими зонами пов'язані найбільш гострі екологічні проблеми приморських регіонів і прилеглих морських акваторій*. Для приморських регіонів властиве природно-господарське ешелонування території. Основним засобом забезпечення сталого розвитку приморських регіонів, удосконалення природокористування є проведення функціонального зонування території з врахуванням закономірностей природно-господарського ешелонування, фактору сумісності функцій, національних та регіональних пріоритетів розвитку господарства.

Метою статті є визначення та аналіз проблем раціонального природокористування та раціональної організації території приморських регіонів України. Для досягнення мети були поставлені такі завдання: *а)* розглянути поняття берегової зони; *б)* визначити основні екологічні проблеми берегових зон; *в)* розглянути геодинамічні процеси у береговій зоні; *г)* визначити ключові проблем *раціонального природокористування та організації території* приморських регіонів України. *Об'єктом* досліджень є приморські регіони України. *Предметом* дослідження є

* В цій роботі наведено помилкове застосування термінів „берегова зона» та „узбережжя». Правильні див. в Українській Географічній Енциклопедії в т. 1 (1989) на стор. 83 (*Примітка редактора випуску*).

напрямки раціонального природокористування в межах приморських регіонів та проблеми оптимальної організації їх території для потреб планування та управління.

Планування території регіонів потребує детального аналізу природно-ресурсного потенціалу регіону, характеру фізико-географічних умов, розселення населення та територіального розміщення основних видів господарської діяльності. У даній статі наведений аналіз всіх цих складових. Проблеми планування та раціональної організації території розглянуті з урахуванням специфічних особливостей приморських регіонів та закономірностей їх природно-господарського ешелонування. Це дозволяє стверджувати теоретичне значення роботи. Наукові розробки застосовуються при вирішенні питань про господарську організацію території, при формуванні заходів охорони природи, при розробленні екологічних мереж та інших практичних питань.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

У численних і різноманітних програмах екологічного захисту морів морські басейни звичайно розглядають поєднано з водозборами головних річок та прилеглими територіями. Приморські територіальні регіони України у такому контексті кількаразово розглядались у масштабних міжнародних проектах і лишаються серед головних напрямків екологічного оздоровлення Азово-Чорноморського басейну у наш час.

Впродовж 1992-1997 рр. були реалізовані два масштабних міжнародних проекти з проблем екологічного оздоровлення Чорного моря. Всесвітній банк реалізував міжнародний проект з питань інтегрованого управління береговими зонами у басейні Чорного моря. Восени 1997 р. відбувся міжнародний симпозіум «Релігія – наука — екологія: Чорне море в екологічній кризі». Для обробки та обговорення матеріалу досліджень використовувалася стандартна методика камеральних досліджень в суспільній географії.

МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ АНАЛІЗ

Провідною проблемою організації території для приморських регіонів країни виступає раціональне господарське використання *берегових зон*, які окремі дослідники називають також *прибережними смугами морів*. У багатьох країнах берегові зони (БЗ) розглядають як своєрідний і цінний територіально-аквально-ресурс, що має надзвичайно високу атрактивність для розселення населення та розміщення багатьох видів господарської діяльності. Як приклад, у БЗ Одеського регіону зосереджено майже три чверті його людського та економічного потенціалу. У багатьох країнах світу БЗ мають особливий адміністративний статус: ними управляють так звані *берегові комісії*, до яких входять представники всіх владних рівнів — від територіальних громад до регіональних і загальнодержавних органів влади. В тих країнах розроблено спеціальне законодавство, що регламентує і нормує природокористування у берегових зонах. В Україні проблема БЗ одержала першу розробку на початку 1990-х років, коли під егідою Мінприроди була створена робоча група для підготовки національної доповіді України про стан і перспективи впровадження у прибережних смугах морів країни інтегрованого (гармонійного, комплексного) управління територіями, замість традиційного галузевого.

З береговими зонами пов'язані найбільш гострі екологічні проблеми приморських регіонів і прилеглих морських акваторій. З одного боку, у берегових зонах концентрується населення, формується забудова, інфраструктура, господарська діяльність. Така концентрація, як правило, має тенденцію до зростання протягом часу. З другого — для берегових зон властиві інтенсивні берегові процеси абразії, замулювання, зсувів. Прилегли морські акваторії, як правило, мілководні шельфи, що мають невисоку спроможність самоочищення. До того ж саме у БЗ спрямовують свій стік великі і малі річки, що охоплюють своїми водозборами величезні території і збирають антропогенно-техногенні забруднення зі своїх басейнів. У міжнародних програмах екологічного захисту морів зменшення антропогенно-техногенних тисків на берегові зони розглядають як головний напрям розв'язання проблеми.

Морські узбережжя і берегові зони в цілому привертають посилену увагу у проєктах формування *екологічних мереж (екомереж)* — міжнародних, національних, регіональних. У проєкті Всеєвропейської екологічної мережі (1995 р.) встановлений Азово-Чорноморський природний коридор, що охоплює всі морські узбережжя України. Двома законами України (2000 р. та 2004 р.) затверджена програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, до складу якої увійде більша частина берегових зон країни. Постанова Кабінету Міністрів України (2000 р.) зобов'язала уряд АРК та обласні державні адміністрації розробити концепції і програми формування регіональних екологічних мереж. Як приклад, на даний час розроблена та затверджена концепція та програма регіональної екологічної мережі Одеської області, складена ескізна картосхема екомережі. Така ж робота виконана кримськими географами.

Створення національної та регіональних екомереж означатиме, що в Україні та її регіонах будуть сформовані *природні каркаси екологічної безпеки* територій та акваторій. Створення національних екомереж всіма країнами Азово-Чорноморського басейну істотно посилить координацію міжнародних зусиль з екологічного захисту Чорного моря, оскільки екомережі різних країн необхідно узгоджувати і стикувати між собою, маючи на увазі майбутню макрорегіональну екологічну мережу Азово-Чорноморського басейну та прилеглих країн.

Наскрізною проблемою для території всіх приморських регіонів виступають геодинамічні *процеси у береговій зоні*. Прибережна смуга морів України охоплює майже 2/5 всієї довжини узбережжя Чорного та Азовського морів. Довжина берегів Чорного моря дорівнює 1629,1 км від дельти Дунаю до мису Такил при вході в Керченську протоку [10]. Окрім того, в межах Північної та Північно-західної частин Чорного моря 554 км (або 34,0%) довжини берегової лінії є стабільними і динамічно стабільними. Активними кліфами різних типів зайнято 486 км довжини берега (або 29,9%), при цьому, основна кількість абразійних ділянок складена глинистими та піщаними осадовими породами неоген-антропогена. Акумулятивні форми берегового рельєфу розповсюджені вздовж 589 км берега (або 39,1%), переважають форми з відступаючою морською лінією берегу, а ті, що наростають, мають довжину всього біля 48 км (або 3%). Крім того, нарощується біля 53 км берега на морському краю дельти Дунаю пересічно протягом десятиріч. Стосовно Азовського моря, довжина його берегів, включаючи лагуну Сиваш, дорівнює 1207 км. Не враховуючи Сиваш, берег простягається на 824 км до коси Крива, з яких активний руйнується морем 484 км (або 58,8%), в тому числі морський край акумулятивних форм займає 155 км (або 18,8%).

Чорноморський басейн, за типом взаємодії з сушею його північного берега, відноситься до пострасгресійного [11]. В його береговій зоні переважаючими

є деструктивні процеси. Ведучим процесом є абразія, яка призводить до втрати прибережних земель пересічно близько 100 га/рік. Наслідки сильного шторму 14-15 листопада 1992 р., коли південно-східний вітер поривами досягав швидкості 39 м/с, мали катастрофічний характер. Його впливу зазнав північний берег Азовського моря і Каркінітської затоки Чорного моря. Абсолютно переважає механічна абразія, що є результатом домінуючого впливу механічної енергії морських хвиль і хвильових течій в береговій зоні. Елементи біогенної абразії найбільш помітно з'являються в районах Бакальської коси, Тарханкутського і Керченського півостровів.

Максимальні швидкості абразії розвиваються на глинистих берегах, що найбільш помітно реагують на хвильовий вплив. Річні величини відступу та руйнування берегів за багаторічний період становлять 3-4 м, а максимальні — до 9 м у деякі роки (райони мису Бурнас, коси Тендра, на схід від коси Бакал). Приблизно з такими швидкостями відступають берегові лінії піщаних берегів, наприклад, на терасі Шагани, також біля миса Євпаторійського, на пересипу озера Устрічне, в районі пересипу Тобечицького озера. Акумулятивні форми переважно представлені класичними косами і косами азовського типу. Для акумулятивних форм характерні значний діапазон довжини (від 0,3 до 72,5 км) та ширини (від 0,1 до 4,5 км), при невеликій висоті (до 1,5 — 3,0 м).

Важливою властивістю Чорноморсько-Азовського узбережжя є лиманно-гірлові комплекси. Особливе місце серед них займають 14 лиманів (загальною площею 2500 км²) у межиріччі Дунай-Дніпро [10, 11].

Виключна цінність прибережних водно-болотних угідь полягає в тому, що вони є базою для відтворення запасів деяких видів птахів та їх харчової бази, а ряд цінних комплексів має міжнародне значення для місцезалежання водоплавних птахів. Ці цінні природні комплекси складають більше 100 тис.га.

У 1994 р. країни ЄС започаткували програму екологічного оздоровлення Балтійського моря на засадах *планування території* всього басейну Балтики. Цей проект являє собою принципово новий підхід, за яким головним напрямом екологічного захисту морського басейну стає господарське впорядкування прилеглих територій і річкових басейнів. Україна запозичила такий підхід наприкінці 1990-х років, коли була визнана необхідність розроблення Генеральної схеми планування території України (постанова Кабінету Міністрів України від 1997 р.). Ця робота була виконана впродовж 2000-2001 років державним проектним інститутом «Діпромісто» [1]. Згодом вона була затверджена Законом України (2002 р.) і відзначена Державною премією України (2003 р.). На даний час розробка схем планування територій поширюється на регіональний рівень. Зокрема, поточними роками близька до завершення схема планування території Одеського регіону. Показово, методика планування територій вже увійшла до навчальних програм вітчизняних університетів [7].

Планування територій регіонів являє собою проектні розробки, які виконуються у вигляді тематичних серій картосхем середніх і крупних масштабів, що представляють природно-ресурсне середовище регіону, розселення населення та розміщення основних видів господарської діяльності. Впорядкування *природного середовища* має на меті гармонійне планування, мінімізацію втручання в природне середовище, посилення уваги до охорони природи та покращення соціально-екологічної ситуації в регіоні. Цільова настанова цього напрямку — формування природних каркасів екологічної безпеки регіонів, зокрема у вигляді регіональних екомереж. Проектна розробка *розселення населення* регіону має на меті створення

більш сприятливої соціально-екологічної ситуації, особливо для промислових районів і великих міст, забезпечення транспортної доступності до місць праці та відпочинку, підвищення якості життя населення регіону. Перспективне територіальне розміщення виробництва повинне забезпечити зниження техногенного тиску на довкілля та зростання економічної ефективності економіки регіону. Методологічним стрижнем планування територій слугує поєднаний просторовий аналіз «природи → населення → господарства регіону», орієнтований на обґрунтування їх оптимальних поєднань і комплексів для кожної ділянки, кожного поселення. Подальший огляд стисло представляє кілька ключових проблем *раціонального природокористування та організації території* приморських регіонів України, орієнтованих на їх екологічне оздоровлення та на зменшення антропогенно-техногенного тиску на водні об'єкти та морський басейн в цілому. Зрозуміло, що оптимізація взаємодії суспільства з природою у приморських регіонах, зокрема в берегових зонах, лишається актуальною, багатоаспектною і складною проблемою повсякденно.

Генеральна схема планування території України представляє планувальну структуру та види переважного використання території. В ній для приморських регіонів країни показані схеми їх функціонального зонування та режими господарського використання. На особливу увагу заслуговують приморські території, що виділяються високим антропогенно-техногенним тиском. Приморські регіони України систематизовані за видами переважного використання території берегової зони [1]. Сукупність цих видів виглядає так:

I. *Зони урбанізації*: це території з інтенсивною, переважно промисловою міською житловою та громадською забудовою, в межах якої виділені:

а) *підзона з критичним рівнем виробничо-містобудівного освоєння* (Одеська агломерація, Запорізька агломерація, Донецько-Макіївська агломерація, а також міста Сімферополь, Севастополь, Миколаїв, Херсон, Маріуполь);

б) *підзона з високим рівнем виробничо-містобудівного освоєння* (Словінсько-Краматорська-Костянтинівська агломерація);

в) *підзона з середнім рівнем виробничо-містобудівного освоєння* (Бердянський, Красноперекіпський і Керченський промислові вузли).

Для зони урбанізації передбачена регламентація подальшого містобудівного розвитку та заходи з екологічного оздоровлення територій.

II. *Зони сільського господарства*: це території переважно агропромислового виробництва та сільської забудови. Вони переважають у всіх приморських регіонах. Необхідно зауважити, що в Одеській і Херсонській областях та в Криму у 1960-1980-х роках було поширене зрошуване землеробство, на основі якого сформувався особливий тип гідромеліоративно-землеробського природокористування зі своєрідним переліком природоохоронних та екологічних проблем.

III. *Зони природних ландшафтів*, що підлягають особливій охороні і потребують жорсткої регламентації природокористування. Такими є, зокрема, ділянки і об'єкти природно-заповідного фонду, ландшафти, курортні, оздоровчі та рекреаційні території, землі водного фонду, полезахисні насадження. З 2000 р. зазначені категорії земель повинні відноситись до складу *екологічних мереж* — національної та регіональних [2, 3, 4]. На даний час Законом України (2000 р.) затверджена загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України як складової цілої Всеєвропейської екомережі. Для її реалізації передбачено: кількаразове (найчастіше у 2-4 рази) розширення площі земель природоохоронного призначення; вилучення малопродуктивних і деградованих сільськогосподарських угідь і відновлення на них природних ландшафтів; скорочення земель промисло-

вості, транспорту, зв'язку та оборони, перш за все земельних ділянок, що втратили природний стан; встановлення на місцевості земель водного фонду — водоохоронних і прибережних захисних смуг навколо водних об'єктів; збільшення площ лісів і лісосмуг навколо промислових та житлових зон та сільськогосподарських угідь.

Поєднане дослідження природно-географічних умов та особливостей організації господарської діяльності свідчить про те, що для приморських регіонів властиве виражене *природно-господарське ешелонування території*. Найбільш чітко таке ешелонування території виражене в межах Одеської області.

Територіальна диференціація господарської діяльності, розподіл господарських функцій та зміна інтенсивності господарського використання на території регіону спостерігається за такими напрямками:

- умовно перпендикулярному лінії берега;
- в горизонтальному напрямку вздовж узбережжя моря;
- відповідно до осередків найбільшої концентрації та зон їх впливу.

Основними факторами які визначають природно-господарське ешелонування регіонів є їх приморське положення, з одного боку, а з іншого — зональні відмінності природних (зокрема агрокліматичних) умов в його межах. Зональні природні особливості простежуються в існуванні різних природних зон та підзон, відмінностей за кліматичними, агрокліматичними умовами, в поширенні зональних типів ґрунтів, ландшафтів та ін. Все це зумовлює виділення в межах регіону декількох сільськогосподарських зон: лісостепової, центральностепової, сухостепової. Існування осередків максимальної концентрації населення та господарства — великих міст спричиняє формування азональних приміських сільськогосподарських зон.

Приморське положення вплинуло, в першу чергу, на формування своєрідного типу територіальної організації господарства — *приморсько-фасадного*. Так, в межах регіонів головні економічні центри — це портово-промислові центри, а також рекреаційні центри та найбільші міста, розміщені вздовж узбережжя моря та по нижній течії річок Дунаю, Південного Бугу, Дніпра. Така організація території є результатом прояву загальної закономірності розвитку приморських регіонів (приморських зон) з потужними портово-промисловими функціями, відповідно до яких переважна частина населення (особливо міського) та господарства концентрується безпосередньо уздовж узбережжя, або у максимальному наближенні до контактного фронту суші і моря.

Теоретична модель природно-господарського ешелонування приморських регіонів може бути представлена схематично у вигляді горизонтальної зміни господарських смуг відносно берегової лінії моря на суші та на акваторії. Для цього пропонуємо спеціальну термінологію для того, щоби розрізнити природно-географічні поняття «берегова зона моря» та «узбережжя» і економіко-географічні поняття «приморська територія» та «прибережна акваторія». Відтак, територію й прибережну морську акваторію ешелонують відносно берегової лінії — їх поділяють на різні за інтенсивністю господарського освоєння *економіко-господарські смуги*. Таке ешелонування може здійснюватися на основі відмінностей за природою, походженням та наявністю природних ресурсів, особливостями їх використання. Смуги також різні за інтенсивністю та видами господарського використання в межах середовищ території та акваторії, а також за густотою населення на суходолі. За всіма цими ознаками можна виділити такі господарські смуги: *а)* на суходолі — приморську (фасадну), серединну (перехідну), периферійну (окраїнну); *б)* в бік моря на акваторії — прибережну, територіальні води, виключну економічну зону.

Ешелонування акваторії має такий вигляд: вдовж берегової лінії виділяється прибережна смуга, де спостерігається найбільша інтенсивність господарської діяльності; далі йде смуга територіальних вод до державного морського кордону країни, де відносно нижча інтенсивність господарського використання. Отже, розглянута схема економіко-господарського ешелонування території приморських регіонів свідчить про наявність значної контрастності та нерівномірності рівня розвитку господарства між господарськими смугами, що необхідно враховувати при розробці програм соціально-економічного розвитку будь-якого приморського регіону та концепції організації та здійснення природокористування у приморській смузі.

Економіко-господарське ешелонування, в залежності від природи середовищ, відображає загальні закономірності функціональної організації території регіонів, ієрархію інтегральних господарських функцій. В той же час кожна економіко-господарська смуга має складну внутрішню структуру, що пояснюється диференціацією господарських функцій в межах кожної смуги, формуванням ядер їх максимальної концентрації. В зв'язку з цим стратегічним напрямком удосконалення територіально-аквальної організації господарства, оптимізації використання території та ресурсів є проведення *функціонального зонування території* кожної господарської смуги.

Найбільш складну функціонально-територіальну організацію має приморська смуга на території, де представлена найбільша кількість господарських функцій і де спостерігається найбільша їх конкуренція. Для приморської смуги чітке функціональне зонування є основним способом узгодження інтересів, збереження ресурсів та досягнення ландшафтного оптимуму, забезпечення нормальних умов життєдіяльності людей.

Функціональне зонування, з одного боку, є наслідком об'єктивного розвитку території, формування територіальної спеціалізації, а з другого боку — є суб'єктивним методом, який може сприяти досягненню раціональної територіальної організації господарства регіону. Основними принципами функціонального зонування приморської території регіону є:

- принцип функціональної організації простору по відношенню до берегової лінії;
- принцип зменшення інтенсивності господарського використання з віддаленням від узбережжя, що є основою структуризації кожної господарської смуги відносно берегової лінії;
- принцип комплексного врахування природно-географічних особливостей, які породжують її ешелонування та осередкову концентрацію;
- принцип формування в результаті осередкової концентрації функціональних ядер, які представлені портово-промисловими комплексами;
- принцип неоднорідності основних параметрів демографічного впливу, господарського тиску, особливостей ресурсного потенціалу та економіко-географічного положення уздовж берегової лінії, який визначає формування функціональних районів та окремих секторів в межах господарських смуг;
- принцип визначення пріоритетних функцій та їх раціональних поєднань для конкретних ділянок території;
- принцип необхідності територіального розмежування несумісних господарських функцій, створення буферних зон.

Отже, функціональне зонування дасть змогу зменшити конфліктність природокористування, забезпечити можливість застосування диференційованих підходів

до організації природокористування в межах окремих функціональних зон. Відповідно до наведених вище принципів, функціональне зонування передбачає виділення таких функціональних елементів:

1. На основі економіко-господарського ешелонування та природних особливостей виділяються функціональні смуги, які витягнуті вздовж берегової лінії: приморська, перехідна, периферійна, прибережна, периферійна (акваторіальна).

2. Функціональних ядер першого, другого, третього порядків, які є осередками максимальної концентрації і конфліктності господарських функцій і представлені різного рангу портово-промисловими та промисловими центрами.

3. Функціональних районів, які виділяються на основі аналізу всіх господарських функцій та визначення поєднання декількох провідних функцій. Для сухоходулу можна виділити такі основні функціональні райони: промислово-транспортні, транспортно-промислові, аграрні, аграрно-промислові, рекреаційно-аграрні, природоохоронні. Для акваторії функціональні райони можуть бути визначені на основі поєднання декількох основних функцій: транспортно-рекреаційні, транспортно-рибопромислові, рибопромислово-рекреаційні, природоохоронні, рекреаційні.

4. Визначення буферних зон між різними функціональними районами, розміри та конфігурація яких залежить від рівня конфліктності функцій та конкретних умов на місцевості.

ВИСНОВКИ

Отже, з урахуванням вище наведеного, вважаємо необхідним навести низку провідних висновків цієї роботи:

1. Теоретичні розробки цієї статті змусили ввести деякі нові терміни, що відповідають природним та господарським особливостям приморських регіонів. Ці терміни відрізняються від тих, які давно адаптовані в природній географії.

2. Розроблені провідні принципи функціонального зонування приморських територій регіонів у відповідності з особливостями їх природи та господарства.

3. Зниження територіальної конфліктності господарських функцій повинно забезпечуватися завдяки реалізації таких кроків: їх територіальне розмежування із створенням буферних зон на різних рівнях організації території (в масштабі функціональних смуг на рівні функціональних районів, в масштабі міст та функціональних районів на рівні мілкового зонування їх території); пошук можливостей спільного розвитку на основі взаємовигідного доповнення новими функціями, визначення пріоритетів та обмеження розвитку окремих господарських функцій в залежності від специфіки функціональних смуг та функціональних районів.

4. Основним засобом забезпечення сталого розвитку приморських регіонів, удосконалення природокористування, на нашу думку, є проведення функціонального зонування території з врахуванням закономірностей природно-господарського ешелонування, фактору сумісності функцій, національних та регіональних пріоритетів розвитку господарства.

Надійшла до редакційної колегії 4.06.2013

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Генеральна схема* планування території України. — К.: «Діпромісто», 2000.
2. *Загальнодержавна програма* формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, затверджена Законом України від 21 вересня 2000 року // Відомості Верховної ради України. — 2000. — № 47.
3. *Національна доповідь* про стан і перспективи встановлення національної мережі інтегрованого управління прибережною смугою морів в Україні (наук. керівник О.Г. Топчів). — К.- О., 1995. — 159 с.
4. *Про екологічну мережу*: Закон України від 24 червня 2004 року // Відомості. — 2004. — № 45.
5. *Руденко В.П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України / В.П. Руденко. — Чернівці: Вид-во ЧНУ, 2010. — 552 с.
6. *Статистичний щорічник* України за 2010 р. / За ред. О.Г. Осауленко — Київ: Держкомстат України, 2011. — 560 с.
7. *Топчів О.Г.* Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики (навчальний посібник для студентів географічних та економічних спеціальностей) / О.Г. Топчів. — Одеса: Астропринт / Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, 2005. — 650 с.
8. *The Black Sea Environmental Priorities Study // National Report of UKRAINE.* — New York: UN Publication, 1998. — 105 p.
9. *Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря (1990 — 2011 рр.)* [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
10. *Шуйський Ю.Д.* Довжина берегів Чорного та Азовського морів у межах України // Укр. Географічний журнал. — 2001. — № 1. — С. 33 — 36.
11. *Шуйський Ю.Д., Выхованец Г.В.* Природа Черноморских лиманов. — Одесса: Астропринт, 2011. — 275 с.

А.Г. Топчів, З.В. Титенко, А.Н. Шашеро
Одесский нац. университет имени И.И Мечникова,
кафедра экономической и социальной географии
ул. Дворянская, 2, Одесса-82, 65082, Украина

ПРОБЛЕМЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ И ОРГАНИЗАЦИИ ТЕРРИТОРИИ ПРИМОРСКИХ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Резюме

Стержневой проблемой организации территории для приморских регионов страны выступает рациональное хозяйственное использование. Основным средством обеспечения устойчивого развития приморских регионов, усовершенствования природопользования есть проведение функционального зонирования территории с учетом закономерностей природно-хозяйственного эшелонирования, фактора совместимости функций, национальных и региональных приоритетов развития хозяйства.

Ключові слова: приморские регионы, природопользование, эшелонирование территории, экологические сети.

A. Topchiev, Z. Titenko, A. Shashero
Odessa Mechnikov's National University,
Department of Economic and Social Geography,
Dvoryanskaya St., 2, Odessa-82, 65082, Ukraine

**PROBLEMS OF ENVIRONMENT MANAGEMENT AND
ORGANIZATION OF THE TERRITORIES OF UKRAINE COASTAL
ADMINISTRATIVE REGIONS**

Abstract

Pivotal issue of territory for the coastal administrative regions of the country is the rational economic use of coastal areas, which some researchers have referred to as Coastal. The primary means of achieving sustainable development of coastal regions, environmental improvement is functional zoning laws with regard to natural and economic stepping-up, factor compatibility features national and regional priorities for economic development.

Keywords: coastal regions, natural resources, coastal zones, stepping-up of territory, network environment.